Türkiye’nin Normalleşme Arayışları Işığında Güney Kafkasya

-Protokoller Sorunları Çözer mi?-

Araz ASLANLI

http://www.2023.gen.tr/ekim2009/4.htm

Giriş

Türk dış politikası açısından Ekim 2009’a, Güney Kafkasya’ya ilişkin olarak iki önemli gelişme beklentisi ile girilmişti. Bu beklentinin birincisini, Moldovya’nın başkenti Kişinev’de gerçekleştirilen BDT Devlet Başkanları Zirvesi sırasında, 8 Ekim’de Azerbaycan ile Ermenistan arasında, Karabağ sorununa (Azerbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgali sorununa) ilişkin anlaşma, diğerini ise, 10 Ekim’de İsviçre’de “Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesine” ilişkin daha önce paraf edilmiş protokollerin imzalanması oluşturmaktaydı. Bunların ikisini paralel zikretmemin nedeni özellikle Türk yetkililerin (Cumhurbaşkanı, Başbakan, Meclis Başkanı, Dışişleri Bakanı vs.) her fırsatta ve ısrarla bu iki sürecin birbirine paralel geliştiğini, birisinde ilerleme olmadan diğerinde de bir gelişmenin yaşanmayacağını ifâde etmeleri idi.

Fakat, 8 Ekim ve 10 Ekim tarihinde yaşananlar, en azından şimdilik, en üst düzey yetkililerce ifâde edilenlerin doğru olmadığını göstermektedir. Nitekim, Türk yetkililerin ısrarla anlaşma imzalanacağını bazen ima, bazen de açıkça ifâde ettikleri Kişinev’deki Aliyev-Sarkisyan görüşmesinde bir gelişme yaşanmazken, 10 Ekim 2009’da Zürich’te Türkiye ve Ermenistan dışişleri bakanları arasında protokol imzalanmıştır.

Tüm bu yaşananlar, Türk dış politikasının “çok mu başarılı, yoksa çok mu başarısız” olduğuna ilişkin tartışmanın daha da alevlenmesine neden olmuştur. Dış politikanın ruhuna aykırı olduğu da belirli aralıklarla uzmanlarca vurgulanan “sıfır sorunlu dış politika” anlayışının Kafkasya ayağına ilişkin son girişimlerinin hangi sonuçlar doğurduğu merak edilmektedir. Özellikle, son yaşananlar ışığında Türkiye’nin Kafkasya’da konumunu güçlenip

güçlenmediği, Türkiye-Azerbaycan ve Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin mevcut çizgisinin hangi sonuçlar doğurduğu, tüm bu yaşananların Azerbaycan-Ermenistan ilişkilerine yansımasının nasıl olacağı merak edilmektedir.

Öncelikle kısaca, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin, Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin ve Karabağ sorununun niteliğine gözatmakta yarar vardır.

Türkiye-Azerbaycan İlişkilerinin Niteliği

Hem Türkiye-Azerbaycan ilişkileri, hem Türkiye-Ermenistan ilişkileri, hem de Karabağ sorunu oldukça çok boyutlu ve doğal olarak hakkında uzunca yazılabilecek konulardır. Burada sâdece onların niteliği ortaya koyulmaya çalışılacak ve bu çerçevede sâdece belirli önemli gelişmelere değinilecektir.

Türkiye ve Azerbaycan Türkleri aynı milletin evlatları olarak uzun yıllar boyunca aynı çatı altında yaşamışlardır. Fakat, devletleşme sürecinde tarihin belli dönemlerinden itibaren bu iki toplum ayrı ayrı devletler kurmuş, farklı çatılar altında yaşamaya başlamışlardır. Özellikle Osmanlı ve Safeviler döneminde bu iki Türklük arasında ciddî kopukluk, hatta, toplumsal düzeyde değilse de devlet düzeyinde çatışmalar yaşanmıştır. 20. yüzyılın başlarında, Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne geçilmiş ve Kuzey Azerbaycan topraklarında da Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.1 Azerbaycan Halk Cumhuriyeti'nin ömrünün kısa olması nedeniyle bu iki devlet arasında ilişkilerin gelişme şansı zayıf olmuştur. Ama o dönemde Azerbaycan Türklüğü'nün hem Kurtuluş Savaşı'na ideolojik ve fiilen katkısı, hem de Türkiye Türklüğünün bağımsızlığının pekişmesi ve toprak bütünlüğünün sağlanması anlamında çok önemli katkıları olmuştur.

Azerbaycan'ın Sovyet İmparatorluğu'nun işgali altında bulunduğu 1991 yılına kadar, Azerbaycan ve Türkiye Türklüğü arasındaki ilişkiler tam kesilmiş olmasa da, çok sınırlı olmuştur. Genellikle ilişkinin temelini hasret duyguları, gizli faaliyetler oluşturmuştur. 1991'de Azerbaycan'ın bağımsızlığına kavuşması sürecinden itibaren, iki toplum arasındaki ilişkiler yeniden yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Bağımsızlık mücadelesi döneminde Azerbaycan'ın, en çok yardımı Türkiye'den gördüğü herkesçe bilinen bir gerçektir. Aslında,

Türkiye hiçbir şey yapmasaydı, sâdece bağımsız devlet olarak varlığıyla bile Azerbaycan'daki mücadele açısından çok önemli olacaktı (psikolojik katkı yapmıştır). O kadar ki, 20 Ocak 1990'da Sovyet Ordusu Bakü'ye saldırarak, katliam yaptığında, Azerbaycan kamuoyunda, Türkiye'nin olaylara askerî müdahale ederek, Azerbaycan'ı kurtaracağı yönünde ilginç bir beklenti bile mevcut olmuştur. Azerbaycan bağımsızlığına kavuştuğunda kendisini ilk olarak Türkiye tanımış, Rusya ve İran destekli Ermenistan'ın kendisine saldırması durumunda yine en çok desteği Türkiye'den görmüştür.
|Devamı 2023 Dergisi'nde|